

OVER MONUMENTEN,
ARCHITECTUUR EN
STEDENBOUW
IN ROERMOND
EN OMSTREKEN

RUIMTELIJK

EEN UITGAVE VAN DE STICHTING RUIMTE TE ROERMOND - Jaargang 6 nr 3 - September 2001

Open Monumentendag
Huis van Bewaring weer open
Interieurs door ogen van Fotokring
Masterplan Roerdelta
Vestingstad in toeristisch perspectief
En nog heel veel meer...

Column

Peter de Cock werd in 1751 gevangen gehouden in de kelders van het Roermondse stadhuis. De stank aldaar verdreef zelfs zijn pleitbezorgers. Peter de Cock is door de eeuwen heen een schelm gebleven die zijn stad op een Tjil Uilenspiegelachtige wijze bekijkt.

Liberaliteit

Wie van mening is dat het met Jos van Rey slecht kersen eten is slaat de plank volledig mis! Er is alleen een maartje aan verbonden: je moet wel de kersen lusten die Jos voor-schotelt, want echte tegenspraak valt niet zo lekker. Daar houdt de liberaliteit op. Je mag rustig je eigen mening hebben, als die maar overeenkomt met de zijne. Deze ongelovige hemelbestormer heeft zich terecht zo'n 25, 30 jaar geleden druk gemaakt over de almacht van het CDA (lees Katholiek Roermond). De feitelijke raadszaal was de vergaderkamer boven het vermaarde café Astoria. Een treurig, aftands hok, te vergelijken met mijn eigen onderkomen. (Ik mag dan wel gevangen zitten, maar wellicht is daarom mijn geest vrij.) Niet alles wat op die bovenkamer van Astoria werd bedisseld was verkeerd. Datzelfde geldt natuurlijk voor de gesprekken bij de open haard in de Oude Borgstraat en andere locaties waar 'men' elkaar nú treft. Daar is zelfs jurisprudentie over tot de Hoge Raad. Niet expliciet over dle gesprekken, maar over vergelijkbare situaties.

Volks is de VVD nooit geweest; daar hebben ze nu Demokraten Roermond voor ingehuurd. Dat zal het 'stemvee' leuk vinden. Beide partijen zijn op een ongekennde manier bezig aan een vorm van stadsherstel, waar overigens monumentenzorg niet aan te pas komt. L'histoire se répète, zeggen de Fransen.

Dat de schitterende achtergevel van het pand Ars weer aan het oog is onttrokken is jammer, maar wel te begrijpen. Ik heb mij laten vertellen dat de menselijke kennis elke twee jaren verdubbelt, dus ik gok erop dat over een jaar of vijf één of andere Willie Wortel iets vindt waardoor de oorspronkelijke gevel weer zichtbaar en goed geconserveerd wordt. Ronduit schandalig is de fietsenhokarchitectuur die de plek heeft ingenomen waar vroeger de creativiteit van schitterend drukwerk hoogtij vierde. De oude behuizing was architectonisch evenmin een hoogstandje, maar om twee keer in dezelfde fout te vervallen?

Als ik Erik Caris, dé monumentenman bij de gemeente, was... ik had onmiddellijk een sterk verhoogde belangstelling voor personeels-advertenties getoond. Het feit dat de tweede monumentenstad van Limburg nog niet eens in staat is om de modelverordening van de Nederlandse Vereniging van Gemeenten voor de bescherming van ons historisch erfgoed over te nemen, zegt méér dan genoeg.

Er zal ongetwijfeld een aanzuigende werking uitgaan van het Outlet Center. Tegelijkertijd gaat er ook een ontzuigende werking van uit. Daar zal iets aan gedaan moeten worden. Ondernemers en gemeente moeten er voor zorgen dat de stad bruist van de Markt tot aan het Stationsplein, van het Wilhelminaplein tot aan het Zwartbroekplein en overal ertussen. Daar hoort een goede monumentenzorg bij en daar waar sprake is van nieuwbouw alleen maar toparchitectuur. Dan kunnen wij ook af van het bejaarden-pakhuis, sorry de seniorenhangplek, waartoe de binnenstad is verworpen. Dan wordt er o.a. weer gebouwd voor kinderen. Volgens de Dagobert Ducks is dat al 30 jaar te duur. Met als resultaat geen kinderen, geen scholen meer, nauwelijks groen en een soort intifada van 55-plussers, die hun rust willen hebben. Die vergeten dat ze wel hutje bij mutje zitten, maar niet op de hei. Elvis, Rolling Stones, the Beatles etc. – ze hebben geswingd, onveilig gevreeën, noem maar op! En nu gedragen ze zich als een Amsterdammer die in het buitengebied van Oler gaat wonen en zich vervolgens beklaagt over de overlast van een boerderij die daar al eeuwen staat.

Roermond heeft vroeger een eigen bouwmeester gehad. De toen al ingebakken kren-terigheid voorkwam dat deze luxe lang bleef voortduren. Ik pleit daarom voor het op-nieuw instellen van een eigen bouwmeester. Mijn voorkeur zou uitgaan naar de Luikse architect Charles Vandenhove. Die weet met een eerbiedwaardige stad op juiste manier om te gaan. Of hebben wij in 1982 '750 jaar stad' zo maar voor de flauwekul gevierd? Peter de Cock

Inhoud

Foto's omslag, deze pagina, tegenover-
liggende pagina en pagina 4:

De oude gevangenis (Penitentiaire Inrich-
ting) aan de Pollartstraat van binnen.

Doorkijkjes die aan weinigen van ons in het
verleden 'vergund' waren, maar die voor
iedereen te bezichtigen zijn op
Open Monumentendag 2001.

Foto's: Ton Schmitz

Column, Inhoud pag. 2

Redactioneel pag. 3

In Remunj is nieks te doen... pag. 3

Masterplan Roerdelta pag. 5

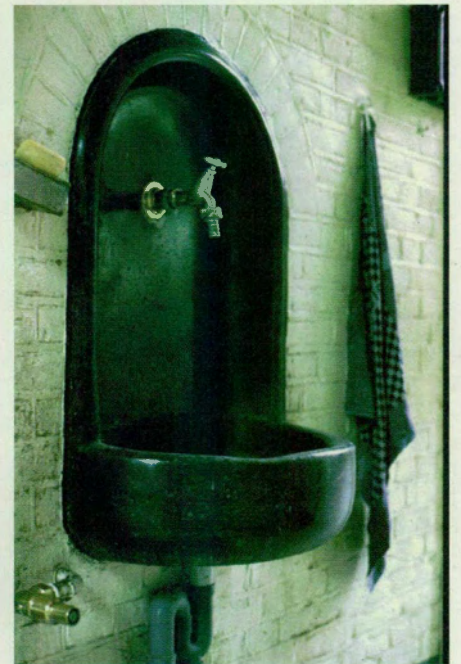
Wonen in historische interieurs pag. 8

Roermond als vestingstad in toeristisch
perspectief pag. 10

Op de rol pag. 14

RURA en de Weertse mecenas pag. 15

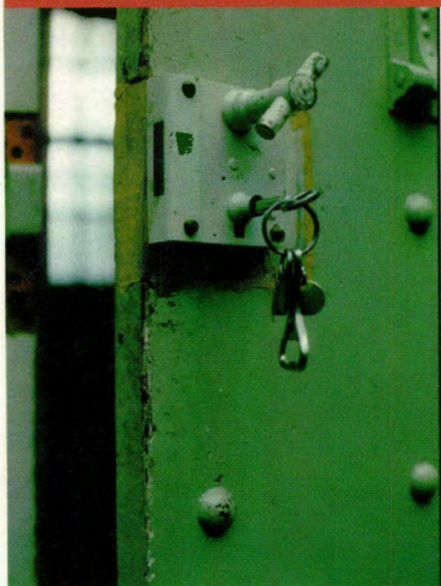
Losse tegels/Colofon pag. 16

Ook te zien in het Huis van Bewaring dit
'stillevens' met handdoek.

Rectificatie

In het vorige nummer van *Ruimtelijk* is in het artikel over Huis De Steenen Trappen een hinderlijke fout geslopen. In de derde regel onderaan is het woordje 'niet' weggevalen vóór 'afwijkend'. Daardoor wordt de strekking van het artikel duister. Het betoog komt er uiteraard niet op neer dat er historiserend gebouwd zou moeten worden in de binnenstad, zeker niet, wel dat de commissie Ruimtelijke Kwaliteitszorg in onze ogen met de verwerping van het eerste plan voor het complex te weinig rekening houdt met het historisch gevormde beeld in dat gebied. WAC

Open Monumentendag 2001

Op 8 september a.s. is het Open Monumentendag 2001; het programma is zoals altijd bij de VVV te krijgen en wordt kort tevoren afgedrukt in de huis-aan-huisbladen. Dit jaar is het thema 'Huis en haard; monumenten van het wonen' en één van de plaatselijke toespitsingen daarop is het subthema 'Wonen in historische interieurs'.

Onder deze titel is tijdens de open dag een diaserie te zien die is gemaakt door leden van de Fotokring Midden-Limburg. Wij prijzen ons zeer gelukkig dat we een keus hieruit in dit nummer van *Ruimtelijk* mochten plaatsen - zie pagina 8 en 9.

Verder in dit nummer door omstandigheden geen afleveringen van de serie stadswandelingen in andere historische steden (van Paul Poell) of van de 'Cursus bouwkunde' (van Joep Janssens); hiervoor zult u even tot het volgende nummer moeten wachten. Daar staan een nieuw onderdeel tegenover: de rubriek 'Op de rol' met kort nieuws over de activiteiten van onze stichting bij onder meer inspraakprocedures (van Arjo Brouns).

We wensen u en onszelf mooi weer tijdens de Open Monumentendag (ook al ligt het accent deze keer op monumentale interieurs), en we hopen nog harder op mooi weer voor de Historische Optocht, die een week later (zondag 16 september) geheel in de open lucht plaatsvindt. Tot dan! ®

De redactie

Open Monumentendag 2001

"In Remunj is nieks te doen..."

> Dennis Janssen

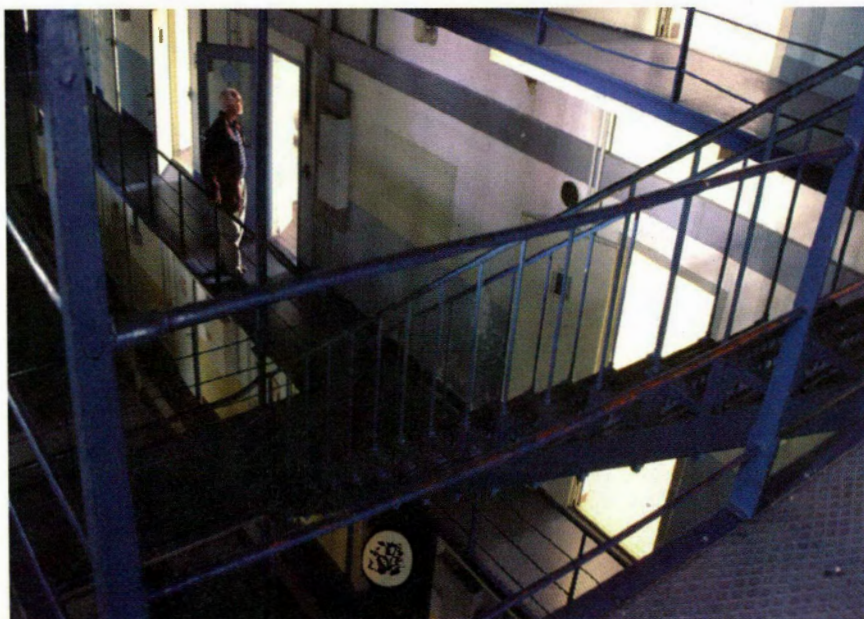
Zaterdag 8 september wordt in het Roermondse een dag met tal van hoogtepunten. Vorig jaar, toen het thema van de Open Monumentendag 'Nederland waterstaat' was, had Roermond de net gereed gekomen ECI-waterkrachtcentrale als topper. Bij deze 15e editie van Open Monumentendag is het thema 'Huis en haard; monumenten van het wonen'. En ook nu weer zijn in Roermond bijzondere dingen te bezichtigen. Het spreekt bijna vanzelf dat de kathedraal en Munsterkerk opengesteld zijn en dat diverse particulieren hun huis en haard open stellen voor nieuwsgierige bezoekers. Maar er is meer.

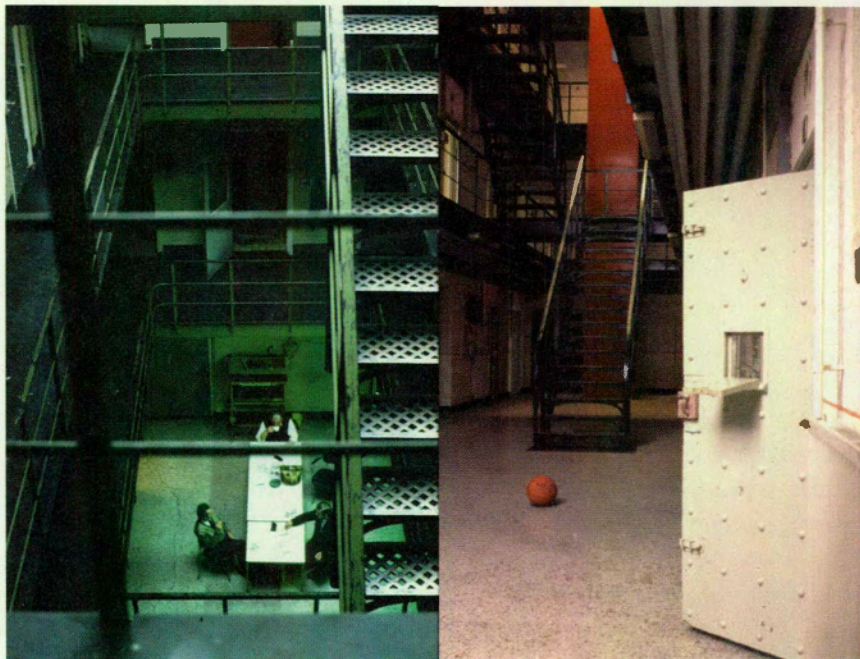
Bisschoppelijk paleis

Voor het eerst in de geschiedenis van de Open Monumentendag houdt de bisschop open huis in zijn paleis aan de Paredisstraat. Het gaat hier om het 'nieuwe' bisschoppelijke paleis, vanwaaruit sinds het herstel van de kerkelijke hiërarchie in 1853 de Limburgse bisschoppen resideren. Ofschoon het 'nieuwe' Paleis vanaf de straatzijde oogt als een 19e-eeuws herenhuis, gaat de geschiedenis van het gebouw verder terug in de tijd.

Huis van Arrest en Huis van Bewaring

Roermond heeft aan de Pollartstraat nog een 'oud' bisschoppelijk paleis. Het gebouw dat van 1821 tot en met 1996 Paleis van Justitie was, werd van 1670 tot 1792 door bisschoppen bewoond. Hoewel het oude paleis niet bezichtigd kan worden van binnen, is er op hetzelfde terrein een tweede hoogtepunt: de Penitentiare Inrichting (PI), bestaande uit het Huis van Arrest (1863, naar een ontwerp van Allard Pierson) en het Huis van Bewaring (1913-1916). Het is één van de oudste nog bestaande voorbeelden van cellulaire inrichtingen in >>>

Nederland. In dit gebouw zijn op 8 (en 9!) september oud-cipiers aanwezig om u te vertellen wat zich daar afgespeeld heeft. Ook het interieur legt een stille getuigenis daarvan af: honderdzevenendertig jaren geschiedenis worden geïllustreerd door de graffiti van de bewoners. Een gebouw om te lezen! De Rijksgebouwendienst Zuid-Nederland heeft de Open Monumentendag enthousiast aangegrepen om dit voor velen 'geheimzinnige' gebouw van hoge monumentale waarde aan het publiek te tonen. Er is ook een tentoonstelling te bezichtigen onder het motto 'Jailhouse Rock Roermond', met werken van onder anderen Jan de Bie, Henk Tas, Hugo Kaagman, Jeroen de Leijer, Walter Kerkhofs en Ad Willemsen. Daarnaast is er een expositie over het gebouw en zullen de Roermondse stichtingen RURA en Ruimte zich presenteren aan het publiek.

Als extra zal het Huis van Bewaring ook op zondag 9 september haar deuren geopend hebben: van 11.00 uur tot 17.00 uur.

Ambachtsschool

Een derde hoogtepunt, voor het eerst weer te bezichtigen in volle glorie, is de voormalige Ambachtsschool aan de Godswederstraat. De gelukkige nieuwe gebruiker die kantoor houdt in dit verzamelgebouw is het Provinciale Groenhuis, waarin onder andere de Limburgse Milieufederatie, het Natuurhistorisch Genootschap en de stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen participeren.

Er zijn gedurende de open dag demonstraties van een decoratieschilder over marmer en hout en van een behanger over oude behangtechnieken.

De entree van de Ambachtsschool is (ook al wordt het trappenhuis en de entree van de ernaastgelegen Teekenschool niet overtroffen) van een kostelijke allure die veel vertelt over het streven van de beroemde architect Pierre Cuypers om de toegepaste kunsten en ambachten weer te laten bloeien. Architect ir. Frans van Dun is verantwoordelijk voor het uitstekend reconstrueren en restaureren van beide schoolgebouwen, zodat ze als kantoorgebouwen aan een nieuw leven kunnen beginnen.

Exposities Fotokring Midden-Limburg

Het vierde hoogtepunt brengt u op twee locaties die al vaker opengesteld zijn geweest, maar die nog steeds door te weinig mensen gezien zijn.

Het is een goede gewoonte dat leden van Fotokring Midden-Limburg op Open Monumentendag een fototentoonstelling inrichten. Dit jaar weer tonen

leden van die fotokring hun werk in de kruisgang van het voormalige Groot-Seminarie, Swalmerstraat 52. Deze expositie is te zien van 10.00 uur tot 17.00 uur. Bovendien maakten de leden Majonka van Anken (Haelen) en Ton Schmitz (Roermond) op verzoek van de stichting Open Monumentendag Roermond een diaserie over het subthema 'Wonen in historische interieurs'. Mede dankzij de welwillende medewerking van de bewoners gunnen zij u een fotografische blik in de interieurs van een aantal patriciërshuizen, Singelpanden, villa's en andere woningen uit hartje stad, het aangrenzende Vrijveld en het stadsdeel Maasniel; historische woningen die veelal een monumentale status hebben. Hun dia's kunt u tijdens de Open Monumentendag van 10.00 uur tot 17.00 uur zien in de consistoriekamer van de Minderbroederskerk, Minderbroederssingel 15. (Een goede gelegenheid om ook deze prachtige, monumentale kerk te bezichtigen.) Een selectie uit deze serie dia's is overigens ook als foto te zien in de andere expositie in het voormalige Groot-Seminarie.

De dia's van de historische interieurs worden na Open Monumentendag overgedragen aan het gemeentearchief van Roermond en blijven zodoende beschikbaar om, als daar behoefte aan is, te worden bekeken.

Voor onze *Ruimtelijk*-lezers presenteren we in dit nummer een kleine selectie uit de foto's van de serie 'Wonen in historische interieurs' als smaakmaker voor Open Monumentendag Roermond 2001. ®

In juli is het voorlopig Masterplan Roerdelta verschenen. Ruimte is mede vertegenwoordigd in de Adviesgroep Roerdelta en heeft als zodanig ook inzage gekregen in dit plan. Hierbij ons voorlopig commentaar.

Algemeen

In het algemeen kan het Masterplan instemming krijgen. Er is doorgaans goed nagedacht over de mogelijkheden en karakteristieken van het gebied en er is rekening gehouden met toekomstige ontwikkelingen (groeimodel). In het bijzonder kunnen de volgende punten genoemd worden als positieve inbreng, aanzet of qua ideeënvorming:

- de doorgetrokken kade langs het waterfront (model Eijsden), met faseringsmogelijkheden en groeimodel, waarmee ingespeeld kan worden op toekomstige ontwikkelingen;
- de invulling van het Steeleiland, met zowel dynamiek als idylle en groen;
- de opzet van het Shell-schiereiland als een vooruitgeschoven en geaccentueerde woonbebouwing in de rivier, waarbij terecht overigens ook de optie van hotel met congresfaciliteiten als een hoogwaardige potentie is onderkend;
- de vondst van de multifunctionele bescherm laag met alle voordelen van dien;
- de loop- en fietsroutes;
- de woonhoven met 'park aan de rivier' langs de Lindanussingel.

Alhoewel de keuze voor bebouwing met stedelijke functies van de Loesbleik valt te billijken, is het ook ietwat wrang te lezen dat de gemeente denkt aan een meerverdiepingen-parkeergarage die ze enkele jaren geleden, door Ruimte voorgesteld als alternatief voor de Roersingelgarage, nog als onmogelijk van de hand wees. De indeling in diverse zones met ieder een eigen karakter en functionaliteit is logisch en goed uitgewerkt in het plan. En een ander positief punt, de handhaving van het raamwerk van de hoofdstructuur is weliswaar voor de hand liggend, maar in het verleden niet altijd even vanzelfsprekend geweest. Ook de menging van functies, met overigens

Masterplan Roerdelta

Het Masterplan wil het landelijk karakter van de Voorstad behouden. Zou het dan niet logisch zijn om de boomgaard bij dit boerderijtje (boven) ook in de toekomst daar een rol bij te geven? In het Masterplan blijft het pad met het bruggetje over het Hellegat (onder) een langzaamverkeersroute. Je zou verwachten dat het monumentale bruggetje uit 1863 dan ook gehandhaafd kan worden, maar vreemd genoeg gaat het Masterplan daar niet van uit. Foto's: Dennis Janssen.

de terechte aanbeveling de watersportbedrijven naar elders onder te brengen, is gelukkig gekozen, evenals de uitwerking van voorzieningen, toerisme/recreatie en de beoogde autoluwte in het gebied. De notie dat het voor de beoogde verbinding met de binnenstad gewenst is dat de verkeersintensiteit aan de Roersingel/Roerkade sterk wordt teruggebracht, kunnen we alleen maar onderschrijven. We vinden dat overigens niet alleen gewenst maar ook noodzakelijk voor het slagen van de verbinding Roerdelta-binnenstad.

Ook onderschrijven we de nadruk op de vereiste 'zware professionaliteit' van (landschaps)architecten, het hoge ambitieniveau en de aanbeveling van doorgaande kwaliteitsbewaking. Er zijn wel nog wat vraagpunten die om nadere uitwerking en keuzes vragen. één daarvan is de boerderij met boomgaard aan de rand van de Voorstad. Het landelijk karakter van de Voorstad wordt weliswaar in principe gehonoreerd in de plannen, onder andere in de vorm van tuinen achter de Maaskade, maar het is de moeite waard om na te gaan of de boomgaard, al dan niet deels, ingepast kan worden.

Een grote omissie, niet zozeer van het Masterplan als wel in de hele proce-

dure, is natuurlijk het ontbreken van het ecologisch en cultuurhistorisch onderzoek dat vooraf had dienen te gaan aan de opstelling van plannen.

Zo wordt er weliswaar gesproken, en terecht, over de 'grote cultuurhistorische rijkdom' van het gebied, maar die waarden zijn nog steeds niet integraal in beeld gebracht. Dat leidt dan ook hier en daar tot kleine missers >>>

(de vermelding van de Kartuiers die op het Steel gewoond zouden hebben bijvoorbeeld), maar met name ook tot een grote miskleun.

Miskleun

De grote misser in het totaalplan is de invulling van het *Akrosterrein*, en wel omdat hier nu juist niet de uitgangspunten gehanteerd worden die elders wel als richtsnoer dienden bij de invulling van het gebied. Eerst nog wat citaten ter ondersteuning van de uitgangspunten die in dit deelgebied geweld zijn aangedaan.

- pag. 37: 'het cultuurhistorische erfgoed moet goed in beeld gebracht worden' (dat is dus wat anders dan slopen);
- pag. 75: 'Bestaande bebouwing, m.n. de monumentwaardige onderdelen die als het ware het cultuurhistorische verhaal mee vertellen, wordt zoveel mogelijk geïntegreerd in het plan';
- pag. 75: het Akcrosgebouw uit 1869 als 'historisch bijou';
- pag. 87: 'unieke cultuurhistorische waarde';
- pag. 102 (hoofdpijnen rapport Adviesgroep): aangesloten dient te worden 'bij het gebiedseigen karakter en de bestaande industriële objecten';
- idem: 'terugbrengen van Molenbeek en Roeraftakkingen';
- etc.

Wat opvalt bij de invulling van het Akcrosgebied is het zeer grote contrast tussen de respectvolle benadering van het Steeleiland en de rigoureuze herinvulling van het voormalige Akcroseiland. Van het Steeleiland wordt het grootste deel van de oude industriële bebouwing gehandhaafd en ingepast; voor het Akcroseiland, in het verleden al zeer stiefmoederlijk behandeld door de sloop van vrijwel alle industriële bebouwing, wordt bepleit het restant dat die sloopwoede heeft overleefd ook maar op te offeren. En dat met een dubieuze onderbouwing, waar we nader op zullen ingaan.

Het huidige *laantje van de ECI-centrale met het bruggetje over het Hellegat*, langs de voormalige Akcrosvilla's naar de noordelijke aftakking van de Molenweg, is een zeer rustiek en met

*Een van de Akcrosvilla's.
Foto: Dennis Janssen*

waardevol groen omkleed laantje met bijzondere bebouwingsselementen zoals de woonhuizen op het Steel, het bruggetje uit 1863, de villa's en het transformatorhuisje. Het is een van die 'oude flauw met het landschap mee slingerende wegen en paden, met de begeleidende pandsgewijze bebouwing' (pag. 19) die bewaard zijn gebleven en karakteristiek zijn voor het gebied. Roermond had vroeger vele van dit soort idyllische en vaak eeuwenoude laantjes. Het gros daarvan is verdwenen. Reden temeer om respectvol om te gaan met datgene wat nog wel bewaard is gebleven. Van het bruggetje zelf is in het verleden door de gemeente beweerd dat dit moest verdwijnen vanwege de doorgang voor brandweer en ambulances(!) Nu ook in het huidige plan de langzaamverkeersroute alhier is gehandhaafd en de ECI-centrale inmiddels in werking is, is er ons inziens geen reden meer dit monumentje af te breken.

Er is geen enkele steekhoudende argumentatie te vinden voor sloop van de *Akcrosvilla's*; ze passen daar uitstekend c.q. zijn prima in te passen bij de nieuwe bebouwing. Waarom uit sociale veiligheidsoverwegingen twee nieuwe woningen bouwen aan de achterkant van de Molenweg (pag. 69) terwijl er al twee respectabele panden liggen? We vermogen niet in te zien waarom handhaving ten koste zou moeten gaan van de wandelroute of privacy. De tuinen hoeven toch niet in de huidige omvang gehandhaafd te blijven als privétuin?

Handhaving van het *Akcros-monument uit 1869* wordt als gekunsteld van de hand gewezen (pag. 75). Dat is natuurlijk een argument in het ongerijmde: niet de handhaving van het monument (conform alle uitgangspunten!) is gekunsteld, maar de opdringing van de hovenstructuur ten koste van bestaande monumenten, die er deels al meer dan een eeuw liggen, is gezocht. Dat het hier ingewikkeld(er) is om voor inpassing te zorgen in vergelijking met elders in het gebied mag zijn; dat is geen reden die inpassing niet als

à 50 woningen kan geen argument zijn. Het minimumuitgangspunt is 700 woningen, terwijl er maximaal plek is voor 1300. Een 'reserve' dus van 600 elders in het gebied. (De parallel met het Roersingelproject dringt zich op; ook daar een midden in het plangebied gelegen industrieel monument, wat leidt tot een weliswaar ingewikkelde en tijdrovende herziening van het project, maar ook tot een veel beter plan. Tijd speelt in dit geval overigens minder: men heeft jaren kunnen denken over de inpassing van monumenten en er kan fasegewijs worden gewerkt.)

De *Akcrosschoorsteen* wordt enkel genoemd als 'problematisch' in te passen (pag. 75). Daar wordt verder niet over gesproken, laat staan dat deze stelling wordt onderbouwd. Dat inpassing voor een creatieve stedenbouwkundige in plaats van problematisch juist een bijzondere uitdaging kan zijn, waarvan de moeilijkheidsgraad overigens beperkt is (de pijp kost vrijwel geen ruimtebeslag), komt blijkbaar niet op. Het niet terugbrengen van de in de jaren vijftig verdwenen *Molentak* van de Roer is een volstrekt gemiste kans. Elders kunnen dit soort zaken wel en zelfs op een veel grotere schaal (Stadsbinnengracht Utrecht, Binnendieze Den Bosch, oude binnenhaven Breda, oude buitenhaven Harderwijk enz., enz.) Kennelijk is Roermond hier te klein (steeds, -zielig?) voor. Waar blijft de voorgestane allure? De 'sterke aanwijzingen' (pag. 103) dat de bodem vervuild is zal sommigen wel goed uitkomen maar is elders geen probleem voor creatieve oplossingen. En dit is toch het project Stad & Milieu dat ervan uitgaat dat voor dit soort vervuilingen nu juist naar bijzondere oplossingen wordt gezocht? De nieuwe

rotonde hoeft hierbij geen belemmering te zijn, aangezien de beek hier overkluisd kan worden.

Kortom, de respectloze invulling van het Akcrossgebied staat in groot contrast met de respectvolle invullingen elders in het plan. Dat kan en moet dus veel beter.

Verder kunnen we het Masterplan in grote lijnen onderschrijven. ®

Schoorsteen In Aalsmeer is onlangs een nieuwe woonwijk op-
grievend. De woningen staan op de grond van een voormalig kassen-
complex, waarvan een oude schoorsteen intact is gebleven. (Metro)

*Dat oude
fabrieksschoorstenen
goed kunnen
worden ingepast in
een nieuwbouwwijk
bewijst deze foto uit
de treinkrant Metro
van een schoorsteen
uit Aalsmeer.*

*De Akcrosschoorsteen.
Foto: Dennis Janssen.*

Wonen in historische interieurs

Een primeur voor *Ruimteliijk*:
foto's uit de diaserie van de
expositie 'Wonen in histo-
rische interieurs' in de
Minderbroederskerk,
Minderbroederssingel 15,
8 september, van 10.00 uur
tot 17.00 uur.

Het thema van de expositie is
een sub-onderwerp van het
algemene thema
'Huis en haard' van de Open
Monumentendag 2001. ®

Historische entrees ...

... en trappartijen die representatieve woonkamers en eenvoudige gebruiksruidten zoals kelders en zolders met elkaar verbinden.
Foto's: Majonka van Anken en Ton Schmitz / Fotokring Midden-Limburg.

Roermond als vestingstad in toeristisch perspectief

> Willem Cartigny

Op de kaart van Herman Janssens uit 1671 is het vestingstadkarakter van Roermond goed zichtbaar.

Geschiedenis

Dat Roermond een zeer oude vesting is mag voor (sommige) Roermondse inwoners misschien vanzelfsprekend zijn, maar is daarbuiten maar mondjesmaat bekend. Zo staat Roermond in het register van (voormalige) vestingsteden van de Stichting Menno van Coehoorn, de instelling bij uitstek die bekend is met dit terrein, nota bene vermeld onder de C-categorie: steden die niet als voormalige vestingsteden kunnen worden aangemerkt! Terwijl toch diezelfde stichting in 1998 in het deel *Limburg* van de *Atlas van historische vestingwerken in Nederland* heeft gepubliceerd met daarin een 7 pagina's groot overzicht van de vesting Roermond door Van Bree en Nienhuis. Maar de genoemde classificatie dateert dan ook

uit de jaren 1970 en wordt waarschijnlijk op termijn aangepast. Ook in de recentere vestingliteratuur is de bekendheid met de historische feiten over de Roermondse vesting over het algemeen uiterst beperkt. Zo krijgt de Rattentoren meestal wel een korte vermelding en een enkele keer is er nog een verwijzing naar wat restanten van andere torens (bij bijvoorbeeld H. Janse en Th. van Stralen, *Middeleeuwse stadswallen en stadspoorten in de lage landen*), maar dat is het dan ook wel. Hoe ziet dat historische gegeven er in vogelvlucht dan wel uit in bronnen als Linssen, Van Bree, e.a.? De eerste stadsmuur bestond reeds omstreeks 1230, als we de situatie van de in 1213 door keizer Otto IV verwoeste 'villa optima' van de graaf van

Gelre (zijn 'beste/uitmuntende nederzetting') even buiten beschouwing laten, want daarover is feitelijk niets bekend. Die eerste stadsmuur was waarschijnlijk een aarden wal met palissaden en besloeg ruwweg het kwadrant omsloten door St. Jansstraat/Lindanusstraat in het oosten, Leliestraat/Paredisstraat in het zuiden, de Roer in het westen en de Pastoorswal in het noorden, en dat alles dan inclusief Buitenop en waarschijnlijk de Munsterabdij. Tot 1300 volgden verschillende uitbreidingen naar het oosten en zuiden, in 1279 is voor het eerst sprake van een stadsmuur, waarschijnlijk van kolenzandsteen dit keer, en in 1400 was de stad 'compleet' in zijn historische vorm tot aan de 20e eeuw. Waarschijnlijk bestond die

compleetheid reeds eerder, want de oostelijke en zuidelijk stadspoorten die daarop wijzen bestonden volgens Van Hövell reeds in 1331 (Zwartbroekpoort), 1341 (Maasnielderpoort) en 1347 (Venlosepoort). En ook Linssen noemt de tweede helft van de 14e eeuw als ontstaanstijd van de uiteindelijke stadswal.

Stadspoorten

Van Bree en Nienhuis geven aan dat de ommuring omstreeks 1550 bijna 3 km besloeg, met 24 torens en 10 poorten. Aan de oost- en zuidzijde liep een dubbele droge gracht. Diverse poorten werden kort daarna, vanaf eind 16e eeuw, aan de buitenzijde versterkt met bolwerken en er kwamen schansen voor de Voorstad en Buitenop, dat toen reeds bijna twee eeuwen buiten de eigenlijke stad lag.

Sommige van die poorten hadden een constructie die verwant was met een zogenaamde bruggenschans (zie afbeelding): een 'buiten een middel-eeuwse vesting- of kasteelpoort gelegen verdedigingswerk; (...) bolwerk voor de poort' (*Terminologie Verdedigingswerken*, p. 10).

Die bruggenschansen komen op verschillende oude kaarten terug, overigens wel steeds in diverse variaties. Zo zie je ze bij Braun en Hogenberg uit 1581 terug bij de Venlosepoort (toen nog Muerkenspoort), Nielderpoort Zwartbroekpoort en Kraanpoort, bij Blaeu (1649) enkel bij de Venlosepoort en Zwartbroekpoort, bij Janssens (1671) bij de Venlosepoort, Nielderpoort, Zwartbroekpoort en Kraanpoort, bij Asserardin (1703) weer zonder de Kraanpoort en bij Debouge (1776) bij de Venlosepoort, Nielderpoort, St. Janspoort en Zwartbroekpoort. Woningen op de poorten waren overigens niet ongebruikelijk.

Heel duidelijk is de bruggenschansachtige structuur te zien op de kaart van Herman Janssens uit 1671 bij met name de Venlosepoort, Nielderpoort en Zwartbroekpoort. De Venlosepoort is daar een robuust vierkant poortgebouw met kantelen, gelegen in de stadsmuur, met vervolgens daaraan gekoppeld een brug over de droge gracht met middenin aan

De 16e-eeuwse Visserstoren, één van de minstens vijf waltorens waarvan restanten bewaard zijn gebleven. De andere zijn de Rattentoren, de Cattentoren, de niet bij name bekende waltoren op de Pastoorswal en de Wernerstoren. Foto: Dennis Janssen.

beide zijden een ronde toren, en aan het eind van de brug nogmaals een vierkant poortgebouw dat onderdeel is van het buitensteedse bolwerk dat weer deel uitmaakt van de vanaf eind 16e eeuw ontstane bastionnenwal. Over dat bolwerk loopt dan een weg in zuidoostelijke richting (op een enkele andere kaart typisch genoeg in noordoostelijke richting), die via een derde bouwwerk (een kleiner poortgebouw) in de buitenmuur van het bolwerk en over de buitenste droge gracht de stad uitloopt.

Er is voor zover bekend geen vergelijkend onderzoek naar waar en in welke mate deze bruggenschansen voorkwamen bij de oude Nederlandse vestingen.

Vestingsteden en hun toeristisch product

Sedert een aantal jaren bestaat het Samenwerkingsverband Nederlandse Vestingsteden, waarin zo'n 17, vooral Zuid-Hollandse en Noord-Brabantse steden participeren. Het unieke *selling point* van dit samenwerkingsverband is de al dan niet voormalige vesting(werken) van de aangesloten steden. Activiteiten zijn vooral gericht

op de naamsbekendheid van het eigen vesting-'product', organisatie van jaarlijkse Vestingstedendagen, straat-theateroptredens, dag- en verblijfsarrangementen gericht op cultuurhistorie, een lange-afstandsfietsroute langs Maasvestingsteden, de productie van lesmateriaal, een eigen website etc. Er wordt ook gewerkt aan het versterken van toeristische infrastructuur, renovaties en reconstructies en de ontsluiting en vermeerdering van kennis. Voor de toekomst denkt men aan een verenigingsvorm met verdere ontwikkeling van genoemde en andere activiteiten teneinde een sterke marktpositie te verwerven in toeristisch opzicht, waarbij representatie, promotie en productontwikkeling en daarbinnen voor iedere stad de eigen unieke potenties centraal staan.

De voordelen van dat soort samenwerking zijn evident, mede ook omdat het cultuurhistorisch toerisme een bloei doormaakt; het verleden, en zeker het vestingverleden, 'verkoopt'.

Roermond zou daar met bijvoorbeeld zijn Rattentoren en de activiteiten daaromheen (met name ook afgelopen augustus weer!) prima in passen, ook qua definitie die het samenwerkingsverband blijkens zijn folder hanteert: 'Vestingsteden zijn steden die in de 15e-18e eeuw versterkt werden met muren, wallen, bastions en andere verdedigingswerken.'

Voorwaarden voor deelname zijn o.a.:

- een substantiële aanwezigheid van vestingwerken met herkenbaar toeristisch potentieel;
- aanwezigheid van een VVV-kantoor;
- actieve lokale verenigingen/instellingen;
- een actief gemeentelijk beleid inzake recreatie en toerisme.

Ook hieraan lijkt Roermond in principe te voldoen, hoewel zeker het eerste punt uitgewerkt dient te worden. Roermond heeft namelijk wel substantiële vestingwerken, ze zijn alleen niet bekend en worden ook niet of althans onvoldoende bekendgemaakt.

Want er is natuurlijk meer dan de Rattentoren. Er is ook nog een Vissers-toren, waarvan de contouren en opbouw duidelijk zichtbaar zijn als >>>

rondeel aan de Roer(kade). Er is de Cattentoren (zie verderop) en aan de Pastoorswal is er de opbouw van een van de waltorens en de contouren van de Wernerstoren in het plaveisel. Verder zijn er nog de resten van de wal aan de noordkant die merendeels onder de grond liggen met een latere opbouw, maar die heel duidelijk het karakter van de oorspronkelijke vesting aan die stadskant tonen.

En kort geleden was er plotsklaps een glimp te zien van de stadsmuur bij Ezelspoort aan de Molenstraat - die echter weer schielijk onder het zand verdween en dat is nu net niet de bedoeling als je je eigen vesting-verleden juist zichtbaar wil maken.

Reconstructie of niet

Volgens het Samenwerkingsverband Vestingsteden zijn er vele reconstructies en renovaties van vestingwerken in uitvoering gekomen gedurende de afgelopen jaren.

Daarnaast is er hier en daar sprake van hele nieuwe historiserende constructies. Zo gaat de architect Rob Krier zelfs een volledig nieuw vestingstadje bouwen tussen Heemskerk en Beverwijk op de Vinex-locatie Broekpolder, compleet met grachten, bruggen en bastions. En in Almere bestaan plannen voor een volledig nieuw 'historisch' kasteel. Vlakbij Roermond is er de reconstructie met verdere plannen voor herbouw van kasteel Daelenbroek in Herkenbosch.

Voor velen zijn dit soort historiserende (re)constructies een gruwel en we kunnen ons dat goed indenken. Maar er is uiteraard een verschil tussen complete nieuwbouw op basis van historische tekeningen of veronderstellingen en beperkte reconstructie ter consolidatie. In dat laatste geval gaat het niet om maar bijbouwen, al dan niet met fantasie, maar om een alleszins verantwoorde aanvulling op datgene wat er in aanzet reeds is. Voorbeelden zijn de Rattentoren, waarop zo'n 20 jaar geleden na een bouwhistorisch onderzoek een kleine spits is gezet, en recent de Cattentoren, waar de onder de grond aanwezige aanzet van een spaarboog na opgravingen is hersteld en, letterlijk, afgerond tot de construc-

tie zoals die er aanvankelijk uit heeft gezien. Er ligt natuurlijk een spanningsveld tussen behoud/consolidatie en eventueel hergebruik; zeker in het geval van ruïnes is er de gewettigde vraag: zo laten (hooguit lichte consolidatie) of bijbouwen (zodat hergebruik met nieuwe functies mogelijk wordt)?

Mogelijk zijn er ook wel tussenvormen waarbij een waardevolle cultuurhistorische ruïne niet enkel geconsolideerd maar ook op beperkte schaal in een toeristisch kader hergebruikt wordt, waardoor ze voor de toekomst behouden blijft, de gemeente er een attractie bij krijgt en de recreatieve functie gecombineerd kan worden met een educatieve functie (net als bij de Rattentoren).

Dat laatste is in feite ook wat er momenteel met de Cattentoren gebeurt. De ruïne verviel de laatste jaren steeds verder en zou geen lang leven meer beschoren zijn als Rura, na het initiatief van Louis Scheepers, de zaak niet had opgepakt en met consolidatieplannen was gekomen. Ook daarbij kwam natuurlijk al snel de vraag op naar hergebruik/nieuwe functie van de gerenoveerde ruïne. In dat kader zijn er diverse opties: een historiserende opbouw op het Heksenhuuske, geen historiserende constructie maar juist een moderne opbouw om het verschil in bouwtijd duidelijk te laten uitkomen, of helemaal geen opbouw.

Bij dat laatste is het probleem dat een hergebruik dan veel moeilijker is omdat er te weinig 'hergebruiksruimte' voor een nieuwe functie ontstaat. Toch hoeft dat bij een beperkte reconstructie zoals

Het Cattentorencomplex - nog steeds niet bewaard voor verder verval. Foto's: Dennis Janssen.

die nu is uitgevoerd niet per se een probleem te zijn, als die een functie krijgt in stadswandelingen en in een toeristisch kader zoals dat hierboven is geschetst.

De Cattentoren

Ruimte heeft bij de gemeente al eerder aangedrongen op aandacht voor het gebied Pastoorswal/noordelijke muur-resten/Cattentoreng gebied. Dat is met name gebeurd in het kader van het DOC (waarbij de gemeente altijd heeft geroepen dat de verbinding met de historische binnenstad zeer hoogwaardig dient te zijn en dat dat cruciaal is voor het hele slagen van het DOC), en omdat de ingrepen voor het DOC groot zijn en vanwege de hoge cultuurhistorische potenties van dit gebied. Juist omdat het gebied deels op de schop gaat is dit een uitgelezen kans tot verdere ontwikkeling.

Het enige wat tot nu toe is toegezegd is dat er een studie komt omtrent het gebied, maar gezien de eeuwige 'capaciteitsproblemen' (zie elders in dit nummer) moet je dat maar weer afwachten.

Wat de monumentenorganisaties eigenlijk willen is een beperkte reconstructie (zie hierboven), waarbij een beperkt deel van de muur onder de aarden wal bij het LVM-gebouw nader wordt onderzocht, evenals de fundering van de eigenlijke Cattentoren die onder het fietspad ligt. In een later stadium kan dan altijd nog bekeken worden of er meer gereconstrueerd kan worden dan nu, bijvoorbeeld wanneer een eventuele passage over de Wilhelminasingel naar het DOC ter hoogte van de Cattentoren in het vizier komt.

De gemeente verschuilt zich bij haar kennelijke onwil om hieraan mee te werken onder meer achter het verdrag van Valletta (Malta) en achter financiële

argumenten, maar dat is niet reëel. Het verdrag van Malta verbiedt onnodige verstoring van het bodemarchief (het aspect waarop de gemeente doelt) en schrijft anderzijds bij onvermijdelijke verstoring archeologisch onderzoek op kosten van de verstoorder voor.

Verstoring van de bodem is sowieso aan de orde in het kader van de reconstructie van het kruispunt in de N280/Wilhelminasingel bij de Mijnheerkensweg. Dat is in het licht van het verdrag van Malta juist een goede reden om via een (beperkte) opgraving het aldaar onder de grond gelegen fundament van de Cattentoren

te onderzoeken en te beschrijven, waarna dit door markeringen in het wegdek zichtbaar kan worden gemaakt.

Ook in financieel opzicht is het probleem veel kleiner dan de gemeente suggereert. Ten eerste is datgene wat Rura en de andere monumenten-

organisaties willen voor het moment heel beperkt (zie boven), ten tweede zijn er wel degelijk gelden: subsidie-mogelijkheden in het kader van de zogenaamde Belvédère-regeling (bij het rijk) en de regeling Versterken (Cultuur)toeristische Mogelijkheden en Aanpak Cultuurbereik (bij de provincie). Op dit moment is de situatie echter zo dat de gemeente geen beroep op de Belvédère-fondsen wil doen omdat de plannen voor het Cattentorencomplex onvoldoende onderbouwd zouden zijn. Dat is opnieuw een fraaie 'Catch 22'-redenering: er is niet genoeg onderzocht, dus we kunnen geen goed plan maken, en daarom kunnen we geen geld krijgen om de zaak goed te onderzoeken. (In de reactie op onze zienswijze op het bestemmingsplan Stadsweide was iets dergelijks te lezen: op dit moment is de Cattentoren nog niet gerestaureerd, dus we kunnen er bij de heraanleg van het kruispunt Mijnheerkensweg ook

geen rekening mee houden - met als logische consequentie dat een restauratie - of conservering - van de Cattentoren onmogelijk blijft.)

Bovendien is indertijd bij de aankondiging van het DOC sprake geweest van nota bene 'een miljoen' ten behoeve van monumentenzorg, voortvloeiend uit de ontwikkeling van het DOC. De welwillende opstelling van de monumentenorganisaties bij de ontwikkeling van het DOC kan onder druk komen te staan als de gemeente dit soort toezeggingen nu maar vergeet, omdat ze het te druk heeft met alle realiseringsfases en deadlines. Als er van gemeentezijde geen medewerking is om bijvoorbeeld tot een beperkte opgraving te komen bij de Cattentoren, waarom zouden de monumentenorganisaties dan wel medewerking geven aan de reconstructie van het verkeersplein aldaar als die ten koste gaat van archeologische aspecten? De oplossing is simpel en ligt voor de hand (zie boven).

Kortom: gemeente, doe eens wat minder kneuterig, probeer nu ook eens wat visie voor dit gebied te ontwikkelen en probeer eens wat van de grond te krijgen, samen met de monumentenorganisaties. Al dat geroep over Roermond als potentieel toeristisch centrum blijft loze praat als er niet op een gegeven moment spijkers met koppen geslagen worden. Hier ligt zo'n moment en een uitgelezen kans. Dat vereist meer dan alleen maar op de rem staan of minimalistisch denken. ®

Literatuur:

- J.G.F.M.G. baron van Hövell tot Westerflier: *Roermond vroeger en nu*. 1968;
- J. Linssen: *De stichting van de stad Roermond en haar opkomst*. 1976; *Roermond rond 1400*. 1965; *Visrechten in de Roer*. 1975;
- G.W.G. van Bree en O. Nienhuis: *Roermond*, in: *Atlas van historische vestingwerken in Nederland, Limburg*. 1998 (uitgave Stichting Menno van Coehoorn);
- M. Kuipers-Verbuijs: *Heeft een ruïne eigenlijk een nieuwe functie nodig?* in: *Huis ter Horst, een toekomst voor een ruïne*. 1995;
- Terminologie Verdedigingswerken, inrichting, aanval en verdediging*. 1999 (uitgave Stichting Menno van Coehoorn).

Op de rol

Omdat Ruimtelijk niet over een teletekst-pagina of website beschikt, geen sms-berichten verstuurt en ook niet in dagbladvorm verschijnt is het voor onze kwartaaluitgave ondoenlijk om u van de laatste informatie te voorzien. Met deze nieuwe rubriek proberen wij toch iedereen zo actueel mogelijk te informeren: wat dreigt in het Roermondse te verdwijnen, wat is de status van nieuwe projecten en wat doen die bestuursleden van Ruimte dagelijks zo'n beetje?

Wij hopen dat de rubriek uw betrokkenheid nog meer zal vergroten en u zal activeren om zelf een aantal projecten te gaan bekijken. Want zeg nou zelf, na twee weken Provence, wadlopen of Schwarzwald bent u toch weer toe aan bijvoorbeeld het inmiddels ontstane gat op het adres Wilhelminaplein 22?

Wilhelminaplein 22, voorheen Old Dutch, is recent volledig gesloopt. De oudheidkundige waarden bleken te beperkt te zijn voor een status als rijksmonument. Maar onze inzet in dezen heeft wel iets opgeleverd: de gemeente gaat in het vervolg bij aanvragen voor sloop- en (ver)bouwvergunningen voor enigszins beeldbepalende, mogelijk waardevolle panden in het Beschermd Stadsgezicht eerst een quick-scan verrichten. Afhankelijk hiervan kan een procedure volgen tot bescherming als gemeentemonument, alvorens wordt overgegaan tot het verlenen van een vergunning. Over de inhoud van deze procedure zijn we nog volop in discussie met de gemeente. Verder is het een troost dat de voorgevel aan het Wilhelminaplein zo oorspronkelijk mogelijk nagebouwd wordt.

De *Cattentoren* (Let wel: het onlangs 'geconsolideerde' Heksenhuuske is niet de middel-eeuwse Cattentoren maar een wachthuisje uit ca. 1700!) verdwijnt definitief onder het wegdek. Daar ligt hij als sinds 1985, maar toen duidelijk werd dat het kruispunt Wilhelminaplein/Mijnheerkensweg op de schop moest voor het merkendorp was er hoop. Hoop dat men de gelegenheid zou aangrijpen om de fout uit 1985 ongedaan te maken en het torenfundament weer vrij te leggen. En toen dat niet haalbaar bleek:

hoop op een archeologisch onderzoek ter plaatse. De stichting RURA, intensief bijgestaan door Ruimte, heeft alles geprobeerd, maar de marges bleken erg smal. De gemeente deed uiteindelijk twee toezegginkjes: de fundamenteën zullen niet verder beschadigd worden en in het wegdek zal grotendeels worden aangegeven waar ze ongeveer liggen. We houden er een wat catterig gevoel aan over.

Het Groot-Seminarie, Swalmerstraat 52.

De vleugel op het binnenterrein is gesloopt. Bodemonderzoek heeft niet geresulteerd in interessante vondsten; oude kelderrestanten zijn bijvoorbeeld niet aan getroffen.

De oude muziekschool, Swalmerstraat 56.

Eindelijk valt hier iets over te berichten. Een particulier gaat zich hier binnen een jaar vestigen en zal het pand restaureren. Met name de kelders dreigden even een heet hangijzer te worden: de nieuwe eigenaar wilde ondergronds een sauna/zwembad realiseren. Dat is nu van de baan.

De oude panden van drukkerij Ars, Swalmerstraat.

Dit wordt een onderdeel van het gemeentehuis. Voorafgaand aan de verbouwingswerkzaamheden werd het pleisterwerk van de gehele achtergevel verwijderd. Oude baksteen- en mergellagen werden duidelijk zichtbaar. Als stichting hebben we gepleit om de gevel in deze staat te handhaven. Helaas vond dit geen gehoor. Het geheel zal opnieuw gepleisterd worden. De werkzaamheden zijn praktisch afgerond en van enige link met het speklagenverleden is tot nu toe weinig te bespeuren.

Achtergevel voormalig pand Brons Eiken op de Markt/Luifelstraat (zie voor nadere gegevens Ruimtelijk, jaargang 6, nr. 2, juni 2001). De achterkant is helaas, helaas geslecht.

De oude muurankers, jaartal 1629, zijn zorgvuldig (moet een makkie zijn geweest) verwijderd en worden herplaatst. Wat nog resteert zijn vooral de eeuwenoude kelders. We waren bang dat deze de restauratiewerkzaamheden ook niet zouden overleven. Naar het zich laat aanzien valt dat mee. Ze zijn inmiddels helemaal blootgelegd.

Pand Cillekens (tja, als we ergens 'beroemd' mee zijn geworden...) De vrijstaande, kleine achterbouw ('Een van die gebouwtjes van Ruimte', zoals Herman Kaiser ze ooit kenschetste voor het toenmalige TV8) staat er slecht voor. De hele achtergevel is op onverklaarbare wijze ineen gezakt, de karakteristieke sheddakconstructie is verdwenen en de bijzondere metalen raamconstructies hebben voorlopig het loodje gelegd. Voorlopig gaan we ervan uit dat conform gemaakte afspraken één en ander volledig gerestaureerd zal worden.

Het Retraitehuis. Het voormalige Retraitehuis, beter gezegd. Op dit moment resteert een grote open vlakte in afwachting van de aanstaande nieuwbouw. Met succes hebben we bepleit dat de mooie ingangspartij uit 1939 van architect Jan Bongaerts geïntegreerd gaat worden in de nieuwbouw. Op dit moment liggen echter enkele onderdelen hiervan kwetsbaar op een hoopje gestapeld, zo maar op het bouwterrein.

De *aaj meubelfabriek* (Gradafabriek) aan het Schoolpad, wijk Kapel in 't Zand, is nog tijdens de bouwvakvakantie gesloopt, aansluitend op het besluit van de gemeenteraad. Wat een daadkracht. Zelden vertoond. De moutfabriek staat er nog...

> Leonard Fortuin

't Schiet niet op met mijn inburgering: van de taal versta ik alleen 'hojje' en 'jao', de zeden en gewoonten doen me aan Italië denken en van de geschiedenis ken ik slechts een paar lijnen. Een bevriende dame maakte me lid van RURA (spreek uit ROERA) en zo toog ik op 23 juni 2001 naar de voorjaarsbijeenkomst van deze stichting, in de hoop Limburg te leren kennen.

Gewichtige dames en heren, deftig gekleed, scharrelen rond in de buurt van de Ursulinenkapel. Minzaam geknik, hier en daar gezoen, op dezelfde houterige wijze als elders in Nederland. Vlak bij de kapel drie plastic stoelen. Een aftandse automobiel voert twee heren aan. Ze stappen uit en strompelen naar de zetels, onder leiding van een behulpzame dame. Met een zucht zetten ze zich, de vergadering kan beginnen.

Precies op tijd – niks Limburgs kwartier – maant een rijzige heer ons naar voren. Zijn welgekozen woorden heten ons welkom, vooral de burgemeester van Roermond, de vicaris van het bisdom, de architect van de restauratie. Iedereen die wat is, is ergens van. Het meest boeien mij de woorden van de plaatsvervanger van de bisschop; het Rijke Roomse Leven is voor mij een groot mysterie. Hij laat de behulpzame dame uit de Bijbel lezen; heel mooi, maar wat heeft de doortocht door de Jordaan met de Ursulinenkapel van doen? De vicaris herneemt het woord, nu om te bidden. Opeens hangt hij een smalle doek om zijn schouders. Een teken van waardigheid? Wordt zijn gebed anders niet verhoord? Voor het inzegenen van de kapel heeft hij een misdienaar nodig. Ik verwacht een puber in een lange jurk met een wijwatervat en zie een heer op leeftijd in jagerskostuum; Gods wegen blijven ondoorgrondelijk. Nadat ook stoere mannen uit de bouwwereld gesproken hebben, met een tongval die ik met moeite kan volgen, opent de burgemeester de kapel. Ik verbaas me over de afmetingen van de sleutel: veel te groot voor een gebouw dat door alle sprekers 'kapelletje' genoemd wordt. Een echtpaar uit de buurt ontfermt zich over die sleutel, belooft belangstellen – den van dienst te zullen zijn. De bezichtiging. Hoogwaardigheidsbekleders schuifelen naar binnen, anderen vormen een gedisciplineerde wachtrij. Of gaan naar de Cattendoren waar de architect interessante opmerkingen maakt over het onderhanden werk. Ik luister een tijd en keer terug naar de kapel. Die is leeg en mooi van binnen en van buiten, en zal nog fraaier worden met echte ramen.

In het gebouw van de LLTB wordt koffie geschonken; in de kantine zijn de tafels en stoelen snel bezet. Dat hier ook

Foto: Dennis Janssen

de RURA-vergadering zal worden gehouden, ontdek ik pas als ik vlak bij het spreekgestoelte blijf te zitten. De voorzitter houdt zijn welkom kort en kondigt dan een dichter aan: Jan Bremmers leest voor uit eigen werk, in het Limburgs. Tot mijn verbazing kan ik bijna alles begrijpen. Is Limburgs dan toch niet zo moeilijk als 'iedereen' beweert? Of blijkt mijn taalgevoel onverwachte hoogten te bereiken? Hoe dan ook, de gedichten vind ik mooi en boeiend; gevoelig verwoorden ze gedachten over het leven van de heden-daagse mens. Dan spreekt drs. Janssen, hoogleraar in de kastelenkunde, over "Behoud van Cultureel Erfgoed in educatief opzicht", met speciale aandacht voor het Cattendoren-project. Ook hij doet aan wijze zelfbeperking, maar stelt toch belangwekkende zaken aan de orde. Op een klein oppervlak blijken verschillende stijlen van vestingbouw naast elkaar te zien te zijn – heel uniek, zelfs Maastricht heeft dat niet. Er is muziek, gespeeld door Savannah, een groep mooie vrouwen en stoere mannen. Eén violiste steelt meteen mijn hart: ze heeft haar de vorm gegeven van een middeleeuwse dameschoed. De liederen klinken Latijns-Amerikaans, zowel de woorden als de muziek. Hoort Limburg dan toch bij Zuid-Europa? Ze schenken speciale aandacht aan Louis Scheepers, hun beschermheer-met-de-witte-sokken. Het fijne begrijp ik er niet van, maar ik laat me graag meeslepen door het algemene enthousiasme. Er is een boek aan hem gewijd: Een leven van bouwen en sociaal-cultureel werk. Jan Huijskens presenteert het, met gepaste trots; hij heeft er hard aan gewerkt. De burgemeester krijgt het eerste exemplaar, met een 'opdracht' van de protagonist. Ook de vicaris valt deze eer te beurt. Dan volgt een onafzienbare rij Belangrijke Personen, met toespraken, zoenen, tranen, gultige opmerkingen, dankbetuigingen, het houdt niet op. Zij allen kunnen gratis lezen over Leven en Werken van de Heer Louis Scheepers uit Weert, de rest van de wereld zal 40 en bij Boekhandel Boom 45 gulden moeten neertellen. De voertaal wordt meer en meer dialect, ik begrijp er steeds minder van en vraag me af of de vergadering met een gehelm agendapunt bezig is: Persoonsverheerlijking. Buiten hoor ik van de fotograaf uit Lucca (Italië) dat Scheepers veel voor Roermond gedaan heeft: verenigingsleven, bouwwerken enz.

Twee zaken verbaasden de nuchtere Noorderling:

- de kapel werd consequent 'kapelletje' genoemd. Goed, de omvang is bescheiden, maar toch. En in Zuid-Roermond ligt het 'kasteeltje' Hattem. Is men in Roermond bang voor Grote Zaken?
- Meer dan eens werd door iemand met nadruk gemeld dat hij/zij niet uit Roermond komt, maar uit Weert. Is dat heel erg? Of juist iets om trots op te zijn?

Losse tegels

Allerlei vermeldenswaardige 'kleinigheden': actualiteit, aankondiging, oproep of bericht, van ons of van de lezers. U kunt dus ook bij ons 'een tegel lichten'.

St. Odiliënberg, sta-in-de-weg voor nieuwbouw. Foto: Frans Vosdellen.

Uit de regio 1

In de dorpen van Midden-Limburg liggen her en der nog kleine boerderijen. Het zijn geen architectonische hoogstandjes, maar ze leggen een stil getuigenis af van een schraal keuterboerenbestaan in een nog niet zo ver verleden. Ze zijn inmiddels omsingeld door de nieuwbouw van de afgelopen decennia en dan ineens lijken ze rijp voor de sloop! Wat blijkt? Zo'n boerderijtje met wat stallen en tuin eromheen is toch nog gauw goed voor vier riant bouw-kavels. Dit gebeurde onlangs in St. Odiliënberg bij de molen en een tijd terug aan de entree van Boukoul, waar ook nog een vakwerkschuur mee verdween. In navolging van de reeds lang bestaande Limburgse Molenstichting en Kastelenstichting is er onlangs een Boerderijenstichting gekomen. Hopelijk kan die in de toekomst wat tegengas gaan bieden. Anders ziet het er somber uit voor ons boerderijenbestand. DJ

®

Uit de regio 2

Nadat in Neer het laatste oude pand op het hoge deel van het kerkplein op harteloze wijze om zeep is gebracht, gaat een aannemer een zeker zo beeldbepalend pand in het hart van Nederweert hopelijk opknappen: de uit 1659 stammende herberg Bi-j Siem. Dit zeer beeldbepalende pand verdient het om in volle glorie te herrijzen. Het heeft - net zoals het pand in Neer dat had - een unieke ligging ten opzichte van de oude kerktoren. Met wat fantasie zou

je, om de monumentaliteit een beetje te versterken, gezwenkte gevels kunnen aanbrengen. De 'krullen' van deze gevels werden er in de 19e en 20e eeuw vaak afgehaald, omdat het natuurlijk onderhoudsgevoelige onderdelen waren. In Heythuysen ligt naast de Rabobank (sponsor?) een oud boerderijtje met nog gawe 'krullen' met smart te wachten op herstel; ook hier weer gaat het om één van de aardigste situaties in het dorp. DJ

Foto: Dennis Janssen.

®

Uit de regio 3

Met dezelfde hardnekkigheid waarmee sommige Neerdenaren hun historische erfgoed vernietigen is het de stichting Friedesse Molen met de actie 'Red mich' gelukt, de watermolen uit 1717 weer werkend te krijgen. Sinds begin jaren 1960 heeft de molen alleen maar gefigureerd als achtergrond voor bruiloftsfoto's. Alle hulde voor de actievoerders. Als na de Ursulamolen en de Friedesse molen ook nog de St. Elizabethsmolen bij het bezoekerscentrum van het Leudal weer een schoepenrad kan krijgen, dan zijn drie van de vier watermolens aan de benedenloop van de Leubeken weer operationeel (alleen de Hammarmolen in Neer is nu nog een woonhuis).

Ook aan de oostkant van de Maas is er een opmerkelijk particulier initiatief op watermolengebied: Swalmen heeft midden in het dorp bij de kerk nog

Friedesse Molen, Neer.
Foto: Dennis Janssen.

Foto: Dennis Janssen.

een indrukwekkend molenhuis (jaartal-ankers: 1786) dat verbouwd is tot appartementencomplex. Het zou een geweldige aanwinst zijn als ook hier in de toekomst weer een functionerende watermolen het landschap zou gaan sieren. DJ

®

Colofon

Ruimtelijk verschijnt vier maal per jaar en wordt bezorgd bij liefhebbers (maar ook bij belagers) van de stad Roermond en het stedelijk schoon.

Overname van artikelen is toegestaan nadat toestemming is gevraagd en als bronvermelding wordt toegepast.
ISSN: 1389-2606.

Medewerking aan dit nummer:

Arjo Brouns, Willem Cartigny, Gerard van de Garde, Dennis Janssen, Majonka van Anken, Ton Schmitz, Paul Poell, Bert Thomassen, Leonard Fortuin.

Redactie-adres Ruimtelijk:

Robert Regoutstraat 56, 6042 CN Roermond, tel. 0475 - 31 98 52

Secretariaatsadres Stichting Ruimte:

Bachstraat 112, 6044 SN Roermond, tel. 0475 - 32 26 18

Verspreiding:

Ruimtelijk wordt bij abonnees bezorgd of per post toegezonden. Het blad is beperkt verkrijgbaar bij: het VVV, de bibliotheken, het stadhuis, het Stedelijk Museum en boekhandel Boom.

Abonnementen:

f 15,- per jaar; over te maken op Postbank 7625876 t.n.v. penningmeester Stichting Ruimte te Utrecht(!). Het blad wordt dan bezorgd of toegezonden. Bij meerdere abonnementen op één adres, abonnementsprijs in overleg.

Vormgeving:

Bert Thomassen

Drukwerk en afwerking:

ARS Grafische Producties & Communicatie, Martin van het Erve en zijn medewerkers.